De Heraut

voor de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het nadrukken van den inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Dit blad wordt geregeld des *Vrijdags* aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseeren aan de **REDACTIE**. Abonnementen en Advertentiën aan de **ADMINISTRATIE. Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam.**
Inzendingen, die later dan *Donderdag* 's namiddags te 12 uur worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 16 Augustus 1914. N°. 1908.

Abonnementsprijs: *franco* aan huis, per drie maanden *f* **1.20**, voor België per jaar *f* **5.30** bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar *f* **6** bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers *f* —.**10**. Abonnementen worden aangenomen door het Bureel te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren enz.
Advertentiën: van **1** tot **6** regels *f* **1.20**, voor elken regel meer *f* —.**20**. Aanvragen en vermelding van liefdegaven *f* —.**12** per regel.

„Uw vervaarnissen".

Van der jeugd aan ben ik bedrukt en doodbrakende; ik draag uwe vervaarnissen, ik ben twijfelmoedig.
Psalm 88 : 16.

Als door een donderslag bij schier onbewolkten hemel, is er een verschrikking, in alle land, over alle ziel geslagen. In wat kring ge ook binnentreedt, men is ontzet. Beroering heeft aller hart aangegrepen. Men huivert voor de donkere toekomst, die we tegengaan. We ondergaan nu zoo ten volle, wat onze overzetters met het bange woord van »*vervaardheden*" uitdrukten. We voelen nu zelf wat de Psalmist bedoelde, toen hij, voor zijn God op de knieën, het uitriep: »o, mijn God, *ik draag uw vervaarnissen*«. Vervaarnissen die heel mijn ziel verschrikken, en die ik voel, dat niet van menschen, maar van U mij overkomen.

In alle land ontwaart men het: Opeens heeft God Almachtig in het leven der volkeren ingegrepen, en hun een tot hiertoe en niet verder toegeroepen.

Aller volkeren voorspoed was in zoo ongekende weelde uitgewassen. Vreeze had geen vat meer op 't hart. De welvaart vloeide van alle zijden. Het geroep van Vrede, vrede! legde aan allen bitteren ernst het zwijgen op. Zooals voorheen nooit, was het vast gebruik in alle bewind en bij alle ontmoeting van Vorst en Vorst geworden, om van zijn geloof in een duurzamen vrede te getuigen. Niet één die iets anders dan vrede, en nogmaals vrede, beoogde en bedoelde. Geweken was alle vrees voor botsing en strijd. De legermachten groeiden wel steeds aan, maar met geen ander doel dan om te vaster den wereldvrede te verzekeren. Vroegere bitterheid week voor sympathie. Het nationaal verschil sprak nauwelijks meer. Men voelde zich wereldburger en zong van een alles verbroederend kosmopolitisme. Dat vroegere roepen van »nationale veeten" was niet dan zelfbedrog van het hooge hart geweest. Dat alles was men nu te boven. Vrede door recht zou aller leuze voortaan zijn. De Christelijke religie had gefaald. Die had den vrede onder de volkeren eer verwoest dan gesterkt. Maar nu was de »moderne geest« almeer heel ons leven gaan overschaduwen. En met dat nieuwonstoken licht was ons nu vrede en geluk gewaarborgd. Het zou nu zonder God gaan. Uit den mensch zelf zou 't leven in heerlijken vrede ontkiemen. En schier alle volk en heel de Pers zong in dit lied van den »eeuwigen vrede« mêe.

—

En nu is plotseling, in twee, drie etmalen de schrik in aller hart geslagen. Het is of met één vonk de vlam op eens van allen kant uitsloeg. De vlam van een vuur, dat reeds jaren moet gesmeuld hebben. Het is niet meer een krijg als in 1870 tusschen twee der volken, maar een brand die heel Europa in vuur en gloed zet. Het toeft niet, het beidt niet, het nadert niet met stillen tred, maar 't slaat plotseling als met één slag overal tegelijk in. Heel het leven dreigt één chaotische beroering te worden. Alle vastigheid bezwijkt. Op niets valt meer te rekenen. Alle bint wrikt los, alle fundament scheurt uiteen. Radeloosheid grijpt de mannen van zaken aan. En nu *begint* 't nog pas. Wat zal 't dan niet worden, als 't straks fel en snel doorbrandt Steeds erger, aldoor banger en benauwender. En zie, nu overkomt op eens zelfs aan veel ongeloovigen een gewaarwording, dat ze dan toch heusch met den levenden God te doen hebben. God heeft ingegrepen. Hij is 't, die op eenmaal dezen valschen vrede verstoord heeft. Vervaardheid beroert aller hart, en schier ieder voelt 't nu zelf, hoe 't al *vervaarnissen* zijn, waarmeê God ons overstelpt. Het zijn *zijne* vervaarnissen, o, mijn God, die mij ontroeren en ontzetten.

Het zoo machtig aangrijpende ligt dan ook juist daarin, dat de wereld meende 't zeer wel zelf alles te kunnen sturen en richten, *zonder* God en *buiten* God. Aan God was 't wereldbewind uit handen genomen. De mensch zelf zou 't wereldleven in effen paden leiden. En wat ging 't niet prachtig! Kunst en wetenschap bloeiden. Nijverheid en Handel zag men wonderen scheppen. Het wereldverkeer vertienvoudigde zich. De schatten der aarde, die dusver millioenen waren, ontplooiden zich als van zelf in milliarden. Het scheen een paradijs alom op aarde te worden. En nóg zou de welvaart toenemen. Elk jaar gaf in de Statistiek weer hoogere cijfers die spelden van nog hooger geluk en van nog rijker weelde. Het was een tooverwereld van menschelijk gedijen die zich voor 't bewonderend oog uitstalde. Men leefde buiten God, 't is zoo. De kring der geloovigen kromp almeer in. Vooral de jongeren van jaren kenden veelal geen ernst meer. Maar toch ging 't o zoo prachtig, zoo naar den vollen uitgang van aller hartewensch. Reeds de 19e eeuw was schitterend geweest. Maar nu zou onze 20e eeuw zelfs haar nog in de schaduw stellen.

—

Maar dit alles ging toe met het gordijn er achter.

En nu schoof de Heere plotseling, in de spanne van nog geen week, dat gordijn van voor het oog der volkeren weg.

Zijn almachtige hand grijpt in het wereldleven in. De valsche bedenkselen zijn op eens verdwenen. De hartstocht, de wrevel en de bitterheid, die uit de zonde opspruit, slaat op eenmaal van allen kant naar buiten uit. Het is of de lofzinger op den wereldvrede op eenmaal het liedeken van voor dertig jaar opnam: »We hebben lang genoeg gemind, laat ons nu eindelijk haten!" En op grens bij grens is alles één moorden en rooven en in laaie vlam zetten. Het is of een demonische kracht de harten vergiftigt. Nu reeds zijn er plekken en plaatsen waar de hel schijnt losgebroken. Het is of onze God de volkeren los laat, om ze nu tegen elkander te laten aanstooten. En het wilde roofdier vindt zich in zijn moord- en vernielzucht overtroffen door den mensch.

De wereld heeft God getergd. De volkeren hebben hun God geloochend en vergeten. Tot zelfs in onze Christelijke kringen begon een leven op zekeren afstand van God voor meer dan één bekoring te krijgen.

En nu slaat die vergeten en gehoonde God plotseling zijn schrik in aller hart. *Vervaarnis* heeft den sterkste aangegrepen. En wij staan nu pas voor 't begin. Wie zal zeggen wat ons 't einde zal brengen?

En toch is er onder dit alles een toon van stillen dank die opklimt.

Wie in waarachtig geloof zijn God mag liefhebben, voelt er een triomf van het heilige in, dat er weer om God gedacht, weer van God gerept, weer tot God gebeden werd.

Niet om zich boven wat afdoolde te verheffen, maar om, in eigen schuld vergootmoedigd, te lokken en te trekken wie maar luisteren wil, en dan met allen saam neer te knielen: o, God, sla ons, maar woon in ons midden weer, en laat straks het *God met ons!* weer 't Amen zijn op 't *vuur mijn ziel met God*" dat uit aller hart opklimt.

Dr. A. K.

Voor Kootwijks scholen.

In hartelijken dank ontvangen van de familie C. te Velp *f* 5. Vriendelijk verzoeken wij onze scholen te willen gedenken, daar wij gedrukt door deze bange tijden niet meer weten, hoe in de behoeften te voorzien.

Het Bestuur voornoemd,
Ds. J. H. HOUTZAGERS, *voorzitter*.

Officieele Berichten.

Korte notulen der vergadering van de classis Dordrecht, gehouden 9 Juli.

Namens de roepende kerk opent Ds. Warner de vergadering op de gebruikelijke wijze.

Het moderamen wordt saamgesteld als volgt: Ds. Warner, praeses; Ds. Vonkenberg, assessor; Ds. van Dijk, scriba. De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

De credentialen worden nagezien door Ds. Meijnen en oud. Mulder. Al de kerken zijn wettig vertegenwoordigd, en 2 kerken hebben een instructie.

De regeling wordt vastgesteld voor het examen van cand. Goslinga, beroepen predikant van Molenaarsgraaf—Brandwijk. De praeses deelt mede, dat de stukken, noodig voor het examen, door het moderamen in orde zijn bevonden. Met algemeene stemmen wordt de examinandus toegelaten tot den Dienst des Woords en der Sacramenten en wordt hem met de woorden van Ps. 134 : 3 de zegen des Heeren toegebeden.

Namens de deputaten brengt oud. te Boveld rapport uit over de laatstgehouden Part. Synode te Gorinchem. Naar aanleiding van dit verslag besluit de classis, het voorstel, dat door de Part. Synode niet was overgenomen, vanwege de classis te brengen ter tafel van de Gen. Synode.

Ds. Warner brengt rapport uit over de kerkvisitatie, gehouden in de kerken van N.-Lekkerland, Alblasserdam en H.-I.-Ambacht, en Ds. van Dijk van de kerken van Puttershoek en Zwijndrecht.

De Dep. voor de Zending doen bij monde van Ds. Heynen mededeelingen aangaande den Zendingsarbeid.

Ds. van Dijk brengt rapport uit uitgaande de kwestie te H.-I.-Ambacht, waaruit blijkt, dat verzoening is tot stand gekomen.

Ingekomen is een schrijven van den Scriba der Part. Synode betreffende de regeling, waarop de steun aan de hulpbehoevende kerken wordt verleend. De classis besluit een commissie te benoemen tot het ontwerpen van een betere classicale regeling. Daarvoor worden aangewezen D. D. de Jonge, Meulink en Van Dijk.

Bij de rondvraag naar Art. 41 wordt een zaak van de kerk van P. ter behandeling aan de kerkvisitatores opgedragen.

De vacaturebeurten worden aldus geregeld: Alblasserdam D. D. Warner en Meijnen; Antwerpen D. D. Vonkenberg, Van Dijk en Meulink; 's Gravendeel D. D. Warner en Meijnen; N. Lekkerland D. D. Goslinga en de Jonge.

De korte notulen worden gelezen en de vergadering gesloten na dankzegging door den Assessor.

Namens de classis
A. van Dijk, *Scriba*.

—

Kort verslag van de vergadering der Classis Axel, gehouden te Oostburg 9 Juli 1914.

Art. 1. Ds. de Walle opent de vergadering met gebed, nadat hij vooraf heeft laten zingen Ps. 84 : 3, en gelezen heeft Ps. 24.

Art. 2. De credentialen worden nagezien, waaruit blijkt dat alle kerken wettig vertegenwoordigd zijn. De kerk van Hoek vaardigde, wegens afwezigheid van haar Dienaar, een ouderling en een diaken af, aan wien keurstem verleend wordt.

De kerk van Oostburg heeft een instructie.

Art. 3. In het moderamen verkrijgen zitting de D.D. de Walle, Hulsteijn en Bruins, respectievelijk als praeses, scriba en assessor.

Art. 4. De notulen der vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

Art. 5. Mededeeling wordt gedaan van gevoerde correspondentie. In verband hiermede deelen de kerken van Oostburg en Schoondijke mede, dat zij aan de Classis eene financieele opgave zullen voorleggen inzake den Evangelisatiearbeid binnen haar ressort, zoodra Oostburg weer een eigen Dienaar heeft.

Ds. Kuijper deelt aangaande den arbeid in Breskens mede, dat deze dezen zomer zal stilliggen, maar dat des winters aldaar eens in de week zal worden gepredikt.

Art. 6. Ingekomen stukken:

a. Van Ds. van 't Sant, die, naar Voorthuizen vertrokken, op hartelijke wijze de classis dankzegt voor haar liefde en trouw hem betoond.

b. Van Ds. Lammertsma, die door ambtelijke bezigheden niet ter vergadering kon zijn.

Als Zendingsdeputaat doet hij mededeelingen aangaande het te Axel gehouden Zendingsfeest, dat uitnemend is geslaagd, en een batig saldo bracht voor de Zendingskas van ongeveer *f* 90.

In verband met zijn verder schrijven betuigt de classis haar volle sympathie met het voornemen, om zoo mogelijk te komen tot medischen hulpdienst op het Zeeuwsche Zendingsterrein. Aan de zendende kerk zullen dienaangaande inlichtingen gevraagd worden, v.n.l. wat betreft de kosten.

Ook deelt Ds. L. in zijn schrijven nog mede, dat de begrooting voor dit jaar is moeten gebracht worden van *f* 6200 op *f* 7000.

Verder besluit de classis nog, dat bij de regeling der latere classicale Zendingsdagen, de kerken der classis zullen worden gehoord.

Art. 7. Op verzoek van den quaestor der Kas ad art. 13 D. K. O. wordt besloten, de tweede helft van het quotum te storten in Juli en niet in October.

Art. 8. De kassen der onderscheidene quaestoren worden nagezien en in orde bevonden. In de plaats van Ds. van 't Sant wordt tot quaestor van de kas voor 't kerkverband benoemd Ds. Bruins.

Art. 9. Als consulent voor Oostburg wordt aangewezen Ds. Kuyper, terwijl aan genoemde kerk de gevraagde vacaturbeurten worden toegestaan.

Art. 10. Rondvraag art. 41 D. K. O.

Aan de kerken van Neuzen en Schoondijke wordt advies gegeven aangaande tuchtzaken.

Art. 11. De korte notulen worden door den assessor gelezen en goedgekeurd.

Art. 12. De volgende vergadering zal D. V. worden gehouden op den tijd in de huishoudelijke regeling aangegeven.

Art. 13. De praeses sluit de vergadering en verzoekt Ds. Bruins voor te gaan in het dankgebed.

Op last der classis voornoemd,
Chr. Bruins, h.t. assessor.

Axel, Juli 1914.

—

Kort Verslag van de Vergadering der classis 's Bosch, gehouden Woensdag 15 Juli, te 's Bosch.

1. Na het zingen van Ps. 84 : 3 en het lezen van 119 : 89—96 ging Ds. de Vries voor in gebed.

2. De credentiebrieven werden nagezien en in orde bevonden. De kerken van Heusden en Helenaveen waren met kennisgeving afwezig. Helmond vaardigde een diaken mede af, aan welken keurstem werd verleend.

3. In het Moderamen nemen zitting de broeders Ds. J. de Vries als praeses, Ds. H. L. Both als scriba, en Ds. T. Gerber als assessor.

4. De notulen der vorige vergadering werden gelezen en goedgekeurd.

5. De kerkeraad van Sprang deelt mee, dat hij zeer dankbaar is voor den tot dusver genoten steun der Diaconieen uit de classis ter ondersteuning van den verpleegde te Veldwijk, doch dat die steun voortaan niet meer noodig is.

6. Naar aanleiding van eene instructie der kerk van Venlo en een daarbij behoorend advies van de Deputaten voor den Evangelisatie-arbeid besloot de classis, na de noodige inlichtingen te hebben bekomen, dat ten spoedigste de Kerk te Heerlen zal worden geïnstitueerd. De Kerk van Venlo zal deze institueering leiden en op de volgende vergadering rapport uitbrengen.

7. Ds. Both brengt schriftelijk rapport uit van de Particuliere Synode. Naar aanleiding van dit Rapport worden nog enkele vragen beantwoord.

8. Ds. Gerber doet eenige mededeelingen over den Evangelisatiearbeid. Ds. Pontier van Waardhuizen is door zijn kerkeraad voor zes weken afgestaan voor den arbeid te Heerlen. De Deputaten zoeken ijverig naar een Dienaar des Woords voor Heerlen.

9. De quaestor int de collecten en de quota.

10. De vacaturebeurten worden aldus geregeld, dat Vrijhoeve-Cappel, dat wegens langdurige ziekte van Ds. Brummelkamp voor dezen keer een classisbeurt vroeg, zal gediend worden door Venlo; Helmond door Eindhoven, en Tilburg en Helenaveen door 's-Hertogenbosch.

11. De rondvraag naar art. 41 K.O. heeft nu plaats. De kerkeraad van Eindhoven deelt mee, dat, waar deputaten van eene combinatie tusschen de kerken van Eindhoven en Helmond niet wilden weten ook Eindhoven niet meer daarop kan ingaan. Naar aanleiding van eene vraag van 's-Hertogenbosch wordt besloten, dat er een aanvang zal gemaakt worden met de kerkvisitatie.

12. Bij de rondvraag wordt het duidelijk, dat, waar de Particuliere Synode niet goed vond om met Zeeland te combineeren inzake de zending, ook de classis daarvan heeft af te zien.

13. Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten, na dankgebed bij monde van Ds. Gerber.

Op last der classis,
Ds. H. L. Both, *h. t. scriba*.

—

Kort verslag van de vergadering der Classis Amersfoort, gehouden 7 Juli 1914 te Amersfoort.

1. De vergadering wordt op de gebruikelijke wijze door Ds. de Jonge geopend.

2. De credentiebrieven worden nagezien: alle kerken zijn wettig vertegenwoordigd. Aan een tweetal diakenen, die zijn afgevaardigd, wordt keurstem verleend.

3. In het moderamen nemen zitting Ds. P. H. de Jonge, praeses; Ds. J. G. Meynen, assessor en Ds. H. A. Munnik, scriba.

4. Naar aanleiding van het feit, dat een der dienaren met vacantie uitging en daardoor de vergadering niet bijwoont, wordt de wenschelijkheid uitgesproken, dat de dienaren voortaan zorg dragen hun vacantie zoo te nemen, dat ze de classicale vergadering kunnen bijwonen.

5. De notulen worden gelezen en onveranderd goedgekeurd.

6. Op verzoek van de kerk van Bunschoten A besluit de classis officieel aan de kerken nog mede te deelen, dat deze kerk het voorstel van de kerk van Amersfoort A, inzake het doctoraat aan de Theologische School, dat op de vorige classicale vergadering werd ingediend, heeft gesteund en van dit voorstel doorzending naar de Provinciale Synode heeft gevraagd.

7. Ds. Teerink brengt rapport uit van de gehouden Provinciale Synode. Besloten wordt, dat voortaan schriftelijk rapport zal worden uitgebracht.

8. Ds. de Jager rapporteert aangaande de gehouden kerkvisitatie in de kerken van Bunschoten en Spakenburg A en B.

9. Ds. Meynen doet mededeeling aangaande de Zending. Naar aanleiding hiervan worden enkele vragen gesteld.

10. Overeenkomstig het besluit der Provinciale Synode inzake art. 19 worden de kerken opgewekt in deze drie maanden voor dat doel eene collecte te houden.

11. De kerken, die tot nog toe in gebreke bleven, worden dringend gemaand den arbeid in Rijn-Pruisen te gedenken.

12. Rondvraag naar art. 41 D. K. O. wordt gehouden.

13. De vacaturbeurten worden aldus geregeld: Maartensdijk: Ds. Donner, de Jonge en Offringa. Oud-Loosdrecht: Ds. v. Arkel en Knoll. Renswoude: Ds. Munnik, de Jager en Meynen. Veenendaal: Ds. Teerink.

14. Tot roepende kerk voor de volgende vergadering, die D.V. op den eersten Dinsdag in October gehouden en door Ds. de Jager gepraesideerd zal worden, wordt de kerk van Veenendaal aangewezen.

15. De praeses sluit de vergadering. De assessor gaat voor in dankzegging.

Namens de classis,
Baarn, 8 Juli '14. Ds. J. G. Meynen, *assessor*.

Buitenland.

Duitschland. Opheffing van het vrij religieuse religie-onderwijs in Beieren.

In de »Kammer der Reichsräte« van Beieren werd den 17en Juli gehandeld over het onderwijs in de religie door vrij-religieusen. De president van het protestantsche Oberkonsistorium, Dr. von Rezzel, sprak hierbij het volgende: »Wie gelegenheid gehad heeft zekere leerboeken in te zien, die op den grondslag van het z.g. »Konfessionslose Moralunterricht" geschreven zijn, moet zich verbazen over twee dingen: Ten eerste bemerkt men gemis aan paedagogischen tact. Voor de kinderziel worden een aantal voorstellingen gebracht, zonder dat er hulplijnen getrokken zijn. Bovendien worden een menigte gedachten aan het kind voorgehouden, die ver buiten de gedachtenwereld van het kind liggen, maar die aan de kinderziel een diep wantrouwen in alles wat goddelijk is, moeten geven. Ten andere wordt in die boeken niet alleen de leer van het Christendom op ironische wijze besproken, maar ook nog op zeer goedkoope manier bespot. Ik zeg niet, dat dit met opzet gedaan wordt, maar het wordt gedaan. Wanneer bijv. gezegd wordt: »dat hij die een bank gemaakt heeft, een timmerman is, maakt het kind zich een bepaalde voorstelling te meer eigen, wanneer men het een timmerman kan laten zien. Maar wanneer het kind vraagt: Wie heeft de wereld geschapen? en er wordt op geantwoord: de Almachtige God, zoo wordt daarbij aan het kind eene gedachte bijgebracht die het eenvoudig niet vatten kan; niemand kan het God toonen en het kindergemoed wordt hier ellendig gemaakt." Door zulke gedachtenreeksen, die ook den persoon van Jezus Christus niet ontzien, wordt het kind tegen eene openbaring die de wereld bijna 2000 jaar gezegend heeft, opgezet en van haar afkeerig gemaakt. De vraag, wat uit een rechtskundig oogpunt hiertegen geschieden moet, heeft de minister van eeredienst al beantwoord. Over de inwendige zijde der zaak heb ik mij in het kort in den naam mijner kerk uit te spreken. Dat een gedoopt Christen, een kind dat door den doop in het verbond met Jezus is opgenomen, recht op godsdienstonderwijs heeft, ligt in het wezen van den doop opgesloten. Hij die den doop instelde, heeft er bijgevoegd: »maakt door onderricht de volken tot Mijn jongeren," en Hij verwacht van hen die den doop bedienen, dat zij dit hun aanbevolen kind in het geloof aan datgene waarop het gedoopt is, verder zullen onderwijzen." Dr. von Rezzel betoogde voorts, dat hij er niet aan dacht om door den staat in deze dwang te laten uitoefenen, en eindigt met deze woorden: »Zal werkelijk in het midden eener Christelijke bevolking een geslacht opgroeien, dat van hetgeen het Christendom verworven heeft, vervreemd wordt; zal waarlijk, zoo lang de staat nog de regeningen van het Christendom erkent, het gaarne beschermt en zich er van bedient, een menigte kinderen, enkel omdat de ouders het zoo wenschen en hun formeel opvoedingsrecht uitoefenen, van de kennis der groote feiten der heilige geschiedenis vervreemd blijven? Onze kinderen leeren wellicht dikwijls te veel van de profane geschiedenis. Zij worden met de mythologie van Griekenland en Rome bekend gemaakt; zij leeren al het groote kennen, wat door de wereldgeschiedenis gegaan is, ook al het moeilijke, en zou dan een gansche reeks kinderen de grootste persoonlijkheid der wereldgeschiedeni, het Middelpunt der wereldgeschiedenis, achteloos voorbijgaan, of liever met opzet verborgen blijven? Dit mogen wij om den wille van het opkomend geslacht niet laten gebeuren; het nageslacht zou ons te recht daarom aanklagen. Daarom meen ik dat het speciñek religieuse, ik bedoel het leerstellig uitlegkundig onderricht, aan de Kerk moet blijven. Daarentegen moet de staat gelegenheid geven, dat in de openbare scholen onderwijs gegeven wordt in de geschiedenis, en dat deze geschiedenis onderwezen worde door hen die haar van harte gelooven, waardoor den kinderen ten minste de gelegenheid gegeven wordt, de grooten die uit de navolging van Jezus ontstaan zijn, en den Heere en Meester zelven te leeren kennen. Dat is niet een inbreuk op de vrijheid van menschen, maar het is een factor voor de beschaving, die niet onthouden mag worden«.

De minister heeft in de Beiersche staatscourant bekend gemaakt, dat het vrij-religieuse »moral-unterricht", niet meer op de openbare scholen zou mogen onderwezen worden. In het besluit wordt eerst een historische terugblik gegeven op de ontwikkeling van het vraagstuk. Daarna wordt ingegaan op de adviezen der professoren van de Universiteit.

Die adviezen loopen wel uiteen, maar zij hebben aan het ministerie zooveel feiten aan de hand gedaan, dat het zelfstandig kon beoordeelen of het vrijreligieus onderwijs mocht voortgezet worden. Ook bleek het uit de professorale adviezen dat het zoogenaamde ondogmatische onderwijs in de moraal geen zedeleer, maar wel godsdienstgeschiedenis, kosmologie en wereldbeschouwingsleer geeft. De meeste adviseurs hadden de schriften der z. g. vrijreligieusen doorgelezen en deelden mede, dat daarin woorden voorkomen als: »Het geloof aan God was het grootste ongeluk der menschheid", »De boodschap des heils was een onheilsboodschap." Wij moeten God geheel afschudden, daardoor maken wij den mensch eerst tot mensch." »De persoonlijke God was een voortdurende kwelling voor de menschen", »Wanneer gij aan openbaring gelooft; als gij een onvrije, een gebondene zijt; wanneer gij de ketenen wilt, de vaste greep om de geesten, dan noem ik u van lage afkomst. Gij zijt een remschoen voor uw volk en ik erger mij aan u. Gij zijt onschuldig en geen misdadiger, maar het ware voor uw volk beter dat gij nooit geboren waart geweest". Men kan getroost roepen: Dood aan de Kerk, dood aan de gemeente." »Wie aan God gelooft, kan evengoed aan reuzen, »poken, dwergen, Feeën, Nimfen en Elfen gelooven. Want deze zijn evenals gene uit de verbeelding der menschheid geboren. Wij daarentegen gelooven aan de menschen."

Hieruit blijkt, dat door de vrij-religieusen het onderwijs in de moraal niet gegeven kan worden op den grondslag van het geloof aan een rechtvaardig God en aan een toekomstige ver-

gelding. De vrij-religieuse litteratuur doet zien dat het pantheisme, atheisme en materialisme gehuldigd wordt, terwijl het daarin niet ontbreekt aan uitingen van haat tegen het Christendom, ten minste tegen de kerk en hare aanhangers, zoodat deze litteratuur het geloof aan een persoonlijk God bestrijdt, tot het Atheisme leidt, onzekere wetenschappelijke onderstellingen voor zekere resultaten der wetenschap uitgeeft; waarom het z. g. »Confessionslose" onderwijs in de zedenleer atheistisch en antichristelijk kan genoemd worden.

In het derde deel van het besluit wordt aangetoond, dat op grond der constitutie zulk onderwijs op de openbare school te recht verboden kan worden, terwijl in het vierde uitdrukkelijk het verlof om dit onderwijs te geven, wordt ingetrokken, schoon het den ouders blijft vrijstaan het in de huisgezinnen te laten geven.

— Een vreugdekreet uit Hamburg.

»Een groote dag in de geschiedenis onzer Kapellen«, — onder dit opschrift geeft de Hamburger »Anscharbote" een verslag van de bevestiging van den predikant Isenberg door den predikant Dr. von Bröcker en van de plechtigheid, waarbij den oudsten Kapellenpastor Hoeck het eeredoctoraat in de godgeleerdheid werd verleend. Het blad schrijft daarbij: »Wie had voor een jaar, toen de golven van onzen kapellenstrijd zoo hoog sloegen, op zulk een uitkomst, zulk een schoone en rijpe vrucht des vredes, durven hopen? Wij hebben den vurig begeerden kapellenpastor voor Hammerbroock. Zonder eenig bezwaar is de approbatie van zijn beroep door den Kirchenrat en door den Senaat verleend. Zijn bevestiging heeft plaats gehad volgens de vormen der landskerk in tegenwoordigheid van het Patronaat door den »Hauptpastor" von Bröcker, die met ons op hetzelfde standpunt staat, terwijl de arbeid der »Kapellenpastoren" nog op een bijzondere manier door het verleenen van een doctorstitel gewaardeerd is. De finantieele grondslag voor den nieuwen arbeid is ten minste aanvankelijk verzekerd, en door een nauwe aansluiting aan de Stiftskirche en aan de Johanniskapelle is een stille brug geslagen, waardoor men het groote Hambroocker arbeidsveld bereiken kan. Dit is van den Heere geschied, en het is wonderlijk in onze oogen. De watergolven in de zee waren groot en bruisten geweldig; maar de Heere in den hooge was nog grooter. Zoo is het geweest en zoo zal het verder zijn."

Wij deelden meermalen het een en ander mede omtrent de Hamburgsche Kapellengemeenten. Deze gemeenten maken een deel uit van de Hamburgsche landskerk, maar hare predikanten werden niet door den Staat bezoldigd. Toen bijna twee jaar geleden de moderne predikant Heydorn als predikant in de Hamburgsche landskerk, in weerwil van de protesten van rechtzinnige zijde, bevestigd werd, hebben de predikanten der vijf kapellen-gemeenten uitgesproken, dat zij, al bleven zij bij de landskerk, geen ambtelijke handelingen voor de predikanten buiten de kapellengemeenten zouden verrichten, zich »renitent« verklarend. Men had verwacht, dat deze predikanten daarom zouden afgezet worden, althans, dat hunne ambtelijke handelingen, als doopen enz., niet in de boeken van de Landskerk zouden vermeld worden. Doch dit is niet geschied. De Kapellengemeenten bleven deel uitmaken van de Hamburgsche landskerk; hunne predikanten werden niet afgezet; en toen zij een nieuwen herder en leeraar beriepen om een deel der stad te bearbeiden, dat van geestelijke verzorging verstoken was, heeft het kerkbestuur op dat beroep zijn zegel gezet. Dit was waarlijk niet te voorzien toen de strijd begon. Wij meenen dat het bestuur der landskerk aldus handelde uit vrees dat anders een vrije Evangelisch-Luthersche kerk zou gesticht worden.

— Conflict van de Regeering met een bisschop in Lotharingen. Deenschgezindheid in Sleeswijk-Holstein.

De Duitsche autoriteiten waren vóór het uitbreken van den oorlog met Frankrijk, in conflict met Bisschop Benzler van Metz in Lotharingen. Het was bij de Regeering aangebracht, dat de Roomsche pastoor van Moyenvic in Duitsch Lotharingen, in Juli van het voorgaande jaar met zijn Jongelingsvereeniging een tochtje naar Luneville in Frankrijk gemaakt had, om daar een Fransch nationaal feest bij te wonen. Bij deze gelegenheid hadden de pastoor en zijn jongelingen Fransche uniformen aangetrokken en zich zoo laten fotografeeren. De pastoor staat op die fotografie in Fransche huzarenuniform met de muts op en zijn jongelingen eveneens in uniform met sabels. Dit gaf den Bezirkspresident aanleiding om zich tot bisschop Benzler te wenden met verzoek, den pastoor van Moyenvic daarvoor te straffen. Doch deze weigerde onder de opmerking, dat de pastoor onder de Fransche uniform zijn soutane aangehouden had. Bij het bezoek van den Keizer in Mei l.l. werd de bisschop niet bij het diner van den Districtspresident verzocht, en de Keizer bezocht niet, gelijk het voornemen was, de kathedraal van Metz, waaraan men veel verbouwd had. Dat de zaak hiermede niet uit is, begrijpt ieder.

Wanneer men weet, dat in Frankrijk de Roomsche Kerk door de Regeering op allerlei manieren gedwarsboomd en vleugellam geslagen wordt, terwijl zij in Duitschland bij toeneming vrijheid van beweging en bescherming van de zijde der Regeering geniet, dan beseft men, hoe diep het verlangen moet zijn om weer tot Frankrijk te behooren, dat dit alles over het hoofd wordt gezien.

Ook in Sleeswijk-Holstein kan men niet vergeten, dat Pruissen dit land een halve eeuw geleden aan Denemarken heeft ontrukt. In het Pruisische Heerenhuis liet Hertog Ernst Günther tot Sleeswijk-Holstein de klacht hooren, dat de »hoofdfactor« voor den teruggang van den Duitschen geest en het wederopkomen van den Deenschen geest in Noord-Sleeswijk, de Duitsche predikanten zijn, welke de anti-Duitsche beweging begunstigen. De Hertog sprak: »de schuld ligt bij het hoofd en de leiding van ons Sleeswijksch kerkbestuur, en ik zou gaarne de Koninklijke Staatsregeering er op wijzen, dat hier een sterke hand noodig is." Dat onder de »leiding" Dr. Kaftan bedoeld is, wordt algemeen aangenomen, en deze is blijkens een schrijven in no. 30 van het *Schleswig-Holst. Kirchen- und Schulblatt* van 23 Juli van hetzelfde oordeel.

Het is niet te ontkennen dat in Sleeswijk-Holstein de Deensche geest weder is ontwaakt of liever zich op nieuw ging uiten, doch dat Dr. Kaftan daaraan schuld zou hebben, wordt door de feiten weersproken. Immers is Dr. Kaftan niet alleen in merg en been Duitscher, maar hij wordt ook door de Deenschgezinde pers van Noord-Sleeswijk gedurig aangevallen en in de oogen van de Deenschsprekende bevolking in misCredit gebracht. Maar Kaftan is in de eerste plaats dienaar van de kerk. Als zoodanig kon hij het Godsdienstig leven der Deenschsprekenden geen schade laten lijden, maar hij zocht het te bevorderen. Doch zoodra hij bemerkte, dat men het kerkelijke met het staatkundige vermengde en men zich in vrije gemeenten vereenigde, die in den naam van een »Deensch Christendom" tegen de »Staatspredikanten" woelden, was hij de eerste die zich beijverde om de landskerk te verdedigen. Doch men liet hem in den steek. Dit verhinderde Kaftan echter niet, in zijn qualiteit van General-superintendant de predikanten te waarschuwen, om toch niet deel te nemen aan vergaderingen, die in den reuk stonden een anti-Duitsch streven te begunstigen, hen allen opwekkend getrouw te zijn aan de Duitsche regeering. Zijn ijver is slecht beloond.

Uit alles blijkt echter, dat men èn in Elzas-Lotharingen èn in Denemarken niet vergeten is, wat er 46 èn 50 jaren geleden gebeurde.

Engeland. Conferentie der Methodistische Kerk.

Dezer dagen werd eene conferentie gehouden der Methodistische kerk in Engeland. Op die vergadering is de klacht geuit, dat vele predikanten der kerk — als schrijvers van boeken, die de belijdenis der gemeente bestrijden, en als redacteurs van bladen waarin de waarheid en betrouwbaarheid der Goddellijke openbaring geoffierd wordt op het altaar der »vrije discussies — groote ergernis geven aan zwakke en wankele leden der kerk. In den loop der bespreking werd nog te kennen gegeven, dat dezelfde getrouwheid die van den predikant geeischt wordt op den kansel, ook bij hem moet zijn wanneer hij een boek of een artikel voor een blad schrijft. Daartegen werd aangevoerd, dat toch de »moderne quaesties« moesten besproken worden en dat de kerk sterk genoeg was om de moeilijkheden, die door bespreking dier quaesties ontstonden, te overwinnen.

Men zou kunnen vragen: moeten de dingen, die de vijanden van Gods Woord aldoor opwerpen om dat Woord tot een leugen te maken, den volke worden medegedeeld? Behoort men in populaire bladen, wier lezers niet in staat zijn de betoogen van de hedendaagsche Schriftcritici te volgen, al de kronkelingen en bochten waarin de Schriftbestrijders zich wringen, voor te stellen? Moest men zich niet beijveren om hetgeen de Kerk des Heeren belijdt, voor de gemeenteleden heerlijker te ontwikkelen, in plaats dat men haar ophoudt met al de ontkenningen der Schriftbestrijders? Wanneer die Schriftbestrijders in de rijen der predikanten gevonden worden, is dit dubbel treurig.

GEMENGD NIEUWS

Afneming van geboorten. Op het Congres van de »Royal Institute of Public Health» sprak Prof. T. Oliver over de vermindering der geboorten in het beschaafde Westen. Hij zeide: »De vraag waar het op aan komt is of een natie die eenmaal middelen is gaan toepassen om het aantal geboorten te verminderen, de wil en de wijsheid heeft om deze beweging te doen ophouden. De historie leert, dat zij dit niet heeft». Voor een natie is het een ramp wanneer neo-Malthusiaansche middelen worden aangewend. Alleen wanneer de vreeze Gods weder een kracht wordt onder het volk, zal het vreeselijke kwaad worden gestuit.

Minderbroeders in China. In het Juni-nummer van het *Journal of the Royal Asiatic Society* staat een belangrijk artikel over de »De Minderbroeders van China». Het verplaatst ons in de dertiende en veertiende eeuw na Christus, toen Johan van Monte Corvino en andere energieke en wel onderlegde mannen het Evangelie in het groote Oostersche land van China verkondigden. De orde der Minderbroeders werd in de 12e eeuw gesticht door Franciscus van Assisi. Het schijnt dat niet lang na de stichting deze ordebroeders zich naar de Heidenen begeven hebben om het Evangelie te prediken. Franciscus zelf was hun daarin trouwens voorgegaan. De correspondentie van Johan von Monte Corvino is in het licht gegeven en daaruit blijkt, dat de broeders buitengewone vrijheid bij hun arbeid genoten hebben en dat zij duizenden Chineezen tot den doop hebben gebracht. Krachtig gesteund door den Chan van Cathay, bouwden zij kerken en schreven boeken in de taal van het land. Het is niet te ontkennen, dat zij een grooten beschaven invloed op de Chineezen uitoefenden. Toen echter in de achttiende eeuw de opvolgers der eerste pioniers van het Christendom door de Chineesche regeering met wantrouwen werden aangezien en de Roomsche zendelingen uit het land waren verdreven, bleef er weinig van den arbeid, die vier eeuwen geleden begonnen was, over.

Verbazingwekkende offervaardigheid. De Fifth Avenue Presbyterlaansche kerk van New-York, waarvan Dr. Iowett predikant is, gaf in 1913 voor allerlei doeleinden 116,862 pond sterling uit, dat is ongeveer ƒ1,400,000, hetwelk het cijfer, dat in 1912 bereikt werd, met ƒ240,000 overtreft. Ongeveer ƒ126,000 werd uitgegeven voor de kerk zelve; bijna het dubbele dezer som werd geofferd voor de inwendige zending en de zending onder de heidenen. Kleinere sommen werden besteed voor onderwijs, Bijbelverspreiding en andere dingen, welke toch nog te zamen een ƒ250,000 bedragen. Dus wordt nog geen 10 percent uitgegeven voor het eigen huis; het overige wordt besteed voor den arbeid in de stad New-York, voor het Amerikaansche volk en den arbeid onder Joden, Mahomedanen en Heidenen. De kerk telt 2,436 belijdende leden en bestaat dus ongeveer uit 6000 zielen. In zielental wordt zij in de Presbyteriaansche kerk alleen overtroffen door de kerk van Seattle met 5,625 belijdende leden, en de Bethany Kerk van Philadelphia met 3,514 leden. De kerk die door Dr. Iowett gedient wordt, breidt het terrein van haar werkzaamheid zeer uit door haar Zendingskapellen.

WINCKEL.

Gereformeerde Gezindheid.

Gereformeerde Kerken.

BEROEPEN: Lioessens, J. E. Reijenga, te Siddeburen. — Spijkenisse, C. H. Elzinga, te Woubrugge. — Koudum, S. W. Bos, te Westergeest.

AANGENOMEN: Dronrijp, H. Fokkens, te Dwingeloo.

BEDANKT: Spijk (Gr.), J. P. Klaarhamer, te Wommels. — Beekbergen, J. J. Westerbeek van Eerten, te Kampen. — Duurswoude, J. D. Speelman, te Stroobos.

Nederlandsch Hervormde Kerk.

BEROEPEN: Staphorst, P. Kruijt, te Gouderak. — Graft (N.-H.), G. Hornstra, cand. te Huizum (Fr.). — Parrega c.a., D. J. Peterse, te Nes en Wierum. — 's-Gravenmoer (bij Tilburg), E. van Meer, cand. te Apeldoorn. — Weidum, J. Heeringa, te Niehove. — Blitterswijk (L.), Joh. v. d. Spek, cand. te Utrecht. — Grosthuizen en Avenhorn, W. G. Boon, te Berkenwoude.

AANGENOMEN: Berlicum—Rosmalen, G. C. C. Geijskes, te Zoelmond. — Bergambacht, D. Th. Keck, te Zuilichem. — Scherpenzeel (Fr.), N. Scholte, te Loppersum (Gr.).

BEDANKT: Nieziji (Gr.) (toez.), G. Hornstra, cand. te Huizum (Fr.). — Barneveld, C. J. Leenmans, te Utrecht. — Groot-Schermer, Dr. N. de Jager Meezenbroek, te Wijdenes.

Advertentiën.

De Heer en Mevrouw RIDDERBOS—VELTHUIS, geven met dank aan den Heere kennis, van de geboorte van een welgeschapen Zoon

SIMON JAN.

Kampen, 12 Augustus 1914.

Heden morgen ontsliep zacht en kalm, in de hope des Eeuwigen Levens, onze geliefde Echtgenoot, Vader, Behuwd- en Grootvader, de Heer

JACOB VEERMAN,

in den ouderdom van bijna 79 jaren.

Bodegraven, Wed. JAC. VEERMAN—MECHELSE.
Aarlanderveen l. z., A. QUALM—VEERMAN. A. QUALM.
Zevenhoven, J. VEERMAN. M. VEERMAN—DE BRUIJN.
Lunteren, L. VEERMAN. A. M. VEERMAN—KOK.
Alphen a. d. Rijn, K. VERDUIJN—VEERMAN. JOH. VERDUIJN.
Bodegraven, J. J. VEERMAN. N. VEERMAN—KWAKKENAAK.
Bodegraven, Iz. DE VLIEGER.
Ermelo, A. VEERMAN. P. L. VEERMAN—V. D. BOON.
Bodegraven, J. P. VEERMAN. N. VEERMAN—V. D. BOON.

en Kleinkinderen.

Bodegraven, 12 Augustus 1914.

Het behaagde den Heere tot mijne diepe droefheid van mijne zijde weg te nemen, in de hope des eeuwigen levens, mijne geliefde Echtgenoote

PETRONELLA VAN ZADEL,

in den ouderdom van 83 jaar, na eene gelukkige echtvereeniging van 42 jaar.

T. KUIPER.

Hilversum, 4 Augustus 1914.
Nieweg 41.

Zaterdag a. s. verschijnt:

Zonde, Gerechtigheid en Oordeel.

TIJDREDE door

Ds. G. WIELENGA te ZWOLLE.

PRIJS 20 CENT.

Deze leerrede van den bekenden schrijver van „De Wonderen van den Zaligmaker" enz., zal door velen gelezen worden. Spoedige opgave aan Uw boekh. is dus gewenscht. Franco toezending volgt mede na toezending van 22 cts. aan den uitgever

Firma H. TULP, ZWOLLE.

COÖPERATIEVE SPAAR- EN VOORSCHOTBANK

„BOAZ"

voor Amsterdam en Omstreken.

AMSTERDAM, Heerengracht 138, - Telephoon N. 4008.

Commissarissen: W. HOVY, B. J. LINDEBOOM, H. W. v. MARLE Jr., D. SCHUT en F. J. D. THEYSE.

Bestuur: J. L. BEEN, Mr. G. H. A. GROSHEIDE Jr., JAC. v. OVERSTEEG, J. W. REESE, F. J. RIETVELD en Mr. J. VERDAM.

De Bank biedt gelegenheid tot sparen, neemt gelden à deposito, verleent voorschotten, opent rekening-courant.

Het Kantoor der Bank is geopend: Maandag en Donderdag van 12—2 uur en van 7—8 uur; Dinsdag, Woensdag en Vrijdag van 12—2 uur en Zaterdag van 9—2 uur.

DE BOAZ-SPAARBANK

Directeur Mr. J. VERDAM.

Rentevergoeding 2.88 %, met winstaandeel.

WED. JOHs. ALBERTS,

Tabak- en Sigarenmagazijn

„BILDERDIJK",

Bilderdijkstraat 5, -:- Amsterdam.

Ruime sorteering van goede merken in elken prijs.

ZONDAGS GESLOTEN.

KONINKLIJKE HOLLANDSCHE LLOYD.

Eerstvolgende Afvaarten naar:

PERNAMBUCO, BAHIA, RIO DE JANEIRO, SANTOS, MONTEVIDEO en BUENOS-AYRES.

STOOMSCHIP.	Vertrek van Amsterdam.	Dover.	Boulogne s/M.	La Coruna.	Vigo.	Leixoes.	Lissabon.
2) en 3) EEMLAND .	20 Aug.	—	—	—	—	26 Aug.	27 Aug.
1) TUBANTIA. . . .	26 „	27 Aug.	27 Aug.	29 Aug.	30 Aug.	—	31 „
1) ZEELANDIA . . .	9 Sept.	10 Sept.	10 Sept.	12 Sept.	13 Sept.	—	14 Sept.
2) en 3) RIJNLAND .	17 „	—	—	—	—	23 Sept.	24 „
1) HOLLANDIA . . .	23 Sept.	24 Sept.	24 Sept.	26 Sept.	27 Sept.	—	28 „

1) Sneldienst voor Passagiers en IJlgoederen naar Rio de Janeiro, Santos, Montevideo en Buenos-Ayres.

2) Vrachtdienst naar Montevideo en Buenos-Ayres (Rosario).

3) Vrachtdienst naar Pernambuco, Bahia, Rio de Janeiro en Santos (eventueel ook naar Natal, Cabedello, Maceio en Victoria).

Voor verdere inlichtingen wende men zich tot den KONINKL. HOLLANDSCHEN LLOYD, Prins Hendrikkade 131 te Amsterdam, Telegram-adres: REALLOYD, of tot de Agenten te Rotterdam: D. BURGER & ZOON; te 's-Gravenhage: CRANS & Co.

De Groninger Brandwaarborg-Maatschappij.

HOOFDKANTOOR

GRONINGEN, O. Boteringestraat 72.

Speciale afdeeling voor H.H. Predikanten en Onderwijzers, alsmede voor Kerken en Scholen.

De Heraut

VOOR DE

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Bureaux: WARMOESSTRAAT 96, Amsterdam.

ADVERTENTIE-PRIJS:

van 1—6 regels . . . . . ƒ 1.20,
iedere regel meer . . . . . ƒ 0.20.

CONTRACTEN:

Bij contract voor het verbruik binnen één jaar van minstens:

500 regels . . . . . 16 cents per regel
1000 „ . . . . . 14 „ „ „
2000 „ . . . . . 12 „ „ „

Verschenen in de Serie

Voor Onderwijs en Opvoeding

Uitgaven van het Gereformeerd Schoolverband:

No. 9

De Opleiding van den Onderwijzer

DOOR

H. BAVINCK, H. VISSCHER en H. J. VAN WIJLEN.

Prijs 50 cents, bij minstens 5 ex. 40 cents.

AMSTERDAM. *DRUKKERIJ DE STANDAARD.*

L. G. WEISZ & Co.,

Commissionairs in Effecten,

Westermarkt No. 21

AMSTERDAM.

Lezers van Dag- en Weekbladen

IN DE

Spoorwegwagens

werpt Uwe Couranten, na ze gelezen te hebben, in de bussen voor de Ziekenhuizen op de Perrons van de Spoorwegstations aanwezig; daarmede verricht gij een nuttig werk.

Laat ze vooral niet in den wagen liggen.

Vrije Universiteit.

In dank ontvangen:

Voor de Vereeniging:

Aan Legaten:

van wijlen Mevrouw Wed. C. A van Hoogeveen—Drost ƒ **2000.**

Aan Contributiën:

door den heer G. J. van Goor, te Kampen ƒ 3.50.

door den heer S. Hoogvliet uit Rockanje ƒ5.25; uit Zwartewaal ƒ11; uit Brielle ƒ14; uit Nieuwehoorn ƒ 5; samen ƒ 25.25.

Aan Collecten (voor de Theol. faculteit):

van de Gereformeerde Kerk te Barchem ƒ 5.43; te Oosterbeek ƒ 20.06½; te Akkerwoude ƒ 2.34; te Anjum ƒ 21.33; te Dokkum A ƒ 26.15½; te Dokkum B ƒ 39.36; te Driesum ƒ 14.36; te Hantum ƒ 7.48; te Lioessens ƒ 7.82; te Metslawier ƒ 5.49; te Murmerwoude ƒ 5.64½; te Nes en Wierum ƒ 17.88; te Nijawier ƒ 7; te O. Nijkerk ƒ 6.10; te Paessens ƒ 14.12; te Raard ƒ 10.26½; te Rinsumageest ƒ 12.02; te Schiermonnikoog ƒ 5; te Axel ƒ 33.85; te Hoek ƒ 1.40; te Ter Neuzen ƒ 18.70; te Zaamslag ƒ 48.77½; te Lunteren ƒ 3.72½.

te Apeldoorn ƒ 60.07½; te Barneveld ƒ 12.50; te Beekbergen ƒ 1.54½; te Dieren ƒ 25.92; te Heerde ƒ 7.50; te Kootwijk ƒ 2.50; te Voorst ƒ 15.49½; te Wapenveld ƒ 4.20; te Aalst ƒ 2.30; te Culemborg ƒ 6.61; te Gameren ƒ 6.25; te Geldermalsem ƒ 8.65; te Herwijnen ƒ 7.50; te Hoenza—Driel ƒ 1; te Pouderoyen ƒ 1.68; te Tiel ƒ 2.64; te Vuren ƒ 0.78; te Well ƒ 2.05; te Zaltbommel ƒ 4.69; te Zuilichem ƒ 2.66; te Bolsward A ƒ 6.91; te dito B ƒ 11.89; te Cubaard ƒ 3.18; te Exmorra ƒ 4.60; te Gaast ƒ 2.18; te Makkum ƒ 11.91; te Oosterend ƒ 5; te Piaam ƒ 4.02½; te Schettens ƒ 30.22½; te Schraard ƒ 4.20; te Tjerkwerd ƒ 1.11½; te Witmarsum ƒ 5.98; te Wommels ƒ 20; te Wons ƒ 6.61.

Aan Schenkingen:

door den heer J. Snitskamp te Zeist van J. v. d. H. ƒ 2.50.

Voor de Medische Faculteit:

door den heer J. Nooitgedacht te IJlst ƒ 11.50.

H. W. v. MARLE Jr., *Penningmeester.*

Amsterdam, Keizersgracht 162.

DRUKKERIJ DE STANDAARD

WARMOESSTRAAT 96 TELEFOON 2315

AMSTERDAM

ALLE SOORTEN VAN DRUKWERK MET SPOED - GOED UITGEVOERD - CONCURREERENDEN PRIJS -